

Zaman ve Mekânı Aşan Söylemleriyle Yunus Emre’de İnsan Anlayışı

Ömer YILMAZ*

Zaman ve Mekânı Aşan Söylemleriyle Yunus Emre’de İnsan Anlayışı

Yunus Emre: His Accepted Human Perception throughout The Ages

Özet

Yunus Emre yaşadığı zaman ve daha sonraki çağlarda Türk tasavvuf ve Türk Edebiyat tarihinde önemli bir yere sahiptir. Ölümünden yedi asır geçmesine rağmen ilahileri halk arasında okunmaya devam etmekte, söylemleri evrensel bir nitelik göstermektedir. Müslim, gayri müslim ve farklı ideoloji sahipleri Yunus’un sözlerinde kendileri için bir parça görebilmekte ve onunla teselli bulabilmektedir. Bazı ilim adamları savunduğu insancıl düşünceleri nedeniyle Yunus’u hümanist diye nitelendirse bile, onun öncelikle dinini iyi yaşayan bir Müslüman ve mutasavvıf olduğunda şüphe yoktur. Şiirlerinde halkın dili Türkçeyi kullanması ona ayrı bir özellik katmaktadır. Yunus tek yönlü değil çok yönlü bir şahsiyettir. İbn Arabi, Ahmed Yesevi, Hacı Bektaş-ı Veli ve Mevlâna ekolüne bağlı düşüncelere sahip Yunus’ta insan hangi dinden ve ırktan olursa olsun sevimlye ve hoşgörüyü layık bir varlık şeklinde algılanmaktadır.

Abstract

Yunus Emre has occupied an important place at the history of Turkish Sufism and Turkish literature from his own day until the present. Although seven century has passed since his death, his poems have been repeatedly recited by Turkish Muslims and his views have proved a universal character. Muslims, non-Muslims and the attendants of different Philosophies find a part from themselves in his views and are comforted by them. Even if some scholars called him as humanist because of his humane views, it would be obvious that he was a sincere Muslim Sufi mystic. His worth has been always appreciated as he wrote his poems with Turkish, the language of the folk. He was a multisided person. Everyone, regardless of religion or race, accepts Yunus, who had thoughts of and was affiliated to the same school of Ibn Arabi, Ahmed Yesevi, Hacı Bektashi Vali and Mawlana, as a person of love and tolerance.

Anahtar Kelimeler: Yunus Emre, İnsan, Tasavvuf, Hoşgörü

Key Words: Yunus Emre, Human Being, Sufism, Tolerance

1. Yunus Emre’nin Yaşadığı Çağın Siyasi, Sosyal ve Tasavvufi Durumuna Kısa Bir Bakış

Yunus Emre’nin yaşadığı XIII. asırda hüküm süren Anadolu Selçuklu Devleti, 1243 yılında meydana gelen Köseadağ savaşıyla birlikte büyük oranda siyasi gücünü kaybetmiştir. Moğollar önce Sivas’a, daha sonra Kayseri’ye yürümüşler, pek çok insanı kılıçtan geçirmişlerdir. Devletin başında bulunan II. Gıyaseddin Keyhüsrev Antalya’ya kaçmış ve Anadolu’yu Moğollara bırakmıştır. Onun 1246 yılındaki ölümünden sonra ülkede yer yer isyanlar çıkmış, Türkmen beylikleri arasında ayaklanmalar başlamış ve bir otorite mücadelesi baş göstermiştir. Beylikler arasında en güçlü konumda bulunan Osman oğulları 1289 yılında Yunus’un yaşadığı çevre Eskişehir ve bölgesini almışlar, 1292 yılında Sakarya’nın güneyine kadar inmişlerdi. 1326 yılında ise Osmanlılar tarafından Bursa ele geçirilmiş ve bundan böyle Bursa beyliğinin merkezi olmuştur.

* Ömer YILMAZ, Doç. Dr., Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, omryilmaz64@gmail.com

Yunus Emre'nin doğduğu çağda dalga dalga gelen Moğol orduları Anadolu'yu harap etmiş, halk bezgin, umutsuz ve bitkin bir hale düşmüştür. Vergiler hayli ağır, hayat çekilmez bir hal almış, ayrıca üst üste gelen kıtlık ve kuraklık yaşamı hayli zorlaştırmıştır. (Uzunçarşılı, 1988, I, 1-37) Halk sadece doğudan gelen Moğol saldırılarıyla değil, aynı zamanda iç karışıklıklarla da mücadele etmek zorundaydı. Haçlı seferleri, Moğol baskınları ve iç karışıklıkların hüküm sürmesi neticesi yaşam adeta çekilmez hal alınca, bu sefer insanlar teselli ve sükûneti tasavvufta aramaya başlamıştır. Fuat Köprülü'nün dediği gibi Haçlı seferleri ve Moğol istilasından muzdarip insanlar ruhlarını sükûnete erdirmede tekke ve şeyhlere başvurmuşlar, şeyhler de bu konuda oldukça başarılı bir durum sergilemişlerdir (Köprülü, 1993, 196–197). İşte Mevlâna ve Yunus gibi kişiler Müslümanların bu gibi en umutsuz günlerinde ortaya çıkmış yakıcı iman ışıkları, muştı meşaleledirler (Karakoç, 2009, 67).

Yunus'un yaşadığı dönem bahse konu sıkıntı ve olumsuzluklar yanında Selçukluların Anadolu'yu medrese, çeşme, cami, kervansaraylarla zenginleştirdiği, aynı zamanda tarikatların vücut bulup çoğalmaya başladığı bir dönemdir. Moğol önlerinden kaçarak yerleşik düzene geçme maksatlı Mâverâü'n-nehir, Irak, İran, Suriye, Mısır gibi yerlerden çok sayıda ilim adamı ve tarikat öncülleri Anadolu'ya gelmiştir. (Yağmur, 2013, 13) Yine bu dönemde Kapadokya bölgesinde Hacı Bektaş-ı Veli (ö.669/1271?) Konya'da Mevlâna (ö.672/1273) ve Sadreddin Konevî (ö.673/1274), Tokat'ta Fahreddin Irâkî (ö.688/1289), Kayseri ve Sivas'ta Necmüddin Dâye (ö. 654/1256) etrafında sufi oluşum dikkat çekmektedir. (Köprülü, 1993, 201-203) Gezginci dervişler, Kalenderiler, Babâiler, Abdalân-ı Rum, Fütüvvet Ehli, Ahî teşkilatları ve Gâziyan-ı Rum denilen tasavvuf ağırlıklı ekoller yine bu dönemin en önemli fenomenleri arasında bulunmaktadır.

2. Yunus Emre'nin Hayatı ve Türk Tasavvuf/Edebiyat Tarihindeki Yeri

Yukarıda ana hatları çizilen bir ortamda doğan Yunus Emre XIII. yüzyılın ilk yarısı ile XIV. yüzyılın başlarında yaşamış bir mutasavvıftır. (Köprülü, 1993, 261; Gölpınarlı, 1961, 72-73) Onu ilk defa ilim ve edebiyat dünyasına tanıtan Fuad Köprülü (ö.1966), *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar* adlı eserinde Yunus'a geniş yer ayırmıştır. Yunus hakkında yapılan çalışmalar devam etmiş sırasıyla Burhan Ümid Toprak (ö. 1967), Cahit Öztelli (ö. 1978), Abdülbaki Gölpınarlı (ö.1982) ve Mustafa Tatçı onun hayatı ve eserleri hakkında bilimsel bazı çalışmalarda bulunmuşlardır.

Osmanlı Müellifleri adlı bibliyografya kitabının yazarı Bursalı Mehmed Tahir'in (ö.1925) tarikat ehli arasında aşkıyla, ihlâsıyla, irfanıyla ve mücahadesiyle tanıttığı (Bursalı I, 192) Yunus Emre'nin doğum yeri ve yılı hakkında değişik rivayetler vardır. Bunlardan en gerçeğe yakın olanı doğum yeri için Eskişehir/Sarıköydür. (Köprülü, 1993, 277-278; Araz, 80; Gölpınarlı, 2006, XXXII; Çubukçu, 1999, 1) Bu durumda Yunus Emre'nin 1240/1 yılında Sakarya Nehri kenarında Porsuk Çayı etrafında doğduğu varsayılmaktadır. Ne var ki Yunus Emre hakkındaki bilgilerimiz kitabi olmakla birlikte daha çok söylencelere dayanmaktadır. Yunus'un kırsal bir arazide doğduğu, çobanlık, odunculuk veya çiftçilik gibi mesleklerle uğraştığı ve fakir bir Türkmen köylüsü olarak yaşam sürdürdüğü kesindir. Yunus'un ailesi ve evliliği hakkındaki bilgimiz ise oldukça yetersizdir. Şeyhi Tapduk Emre'nin kızı Güllü ile evlendiğine dair bazı ipuçları vardır. (Gölpınarlı, 1992, 54; Dikmen, 2013, 57) Yunus'un çelişkili olmakla birlikte iki kez evlendiği ve iki çocuğunun olduğu rivayet edilmektedir. (Öztelli, 217; Avşar, 2013, 12.) Nitekim Yunus'un divanında;

“Bunda dahi virdün bize oğul u kız çift ü helal
Andan dahi geçti arzum benüm ahum didariçün”

beyitleri de bunu çağrıştırmaktadır.

Hayat hikâyesinden öğrendiğimiz kadarıyla Yunus; Azerbaycan, İran, Balkanlar ve birçok Anadolu illerini dolaşmış, dolayısıyla tesirlerini başta Orta Asya ve Balkanlar olmak üzere Anadolu toprakları dışına taşımış ve bu bölgelerde halen tanınmaya devam eden bir mutasavvıftır (Akpınar, 1991, 285-300; Muzbeği, 1991, 277-284). “Gezdüm Urum'ıla Şam'ı” (Tatçı, 223) diyen Yunus'un şiirlerinde Kayseri, Tebriz, Sivas, Nahcivân, Maraş, Şirâz, Bağdâd (Tatçı,225) vb. yer isimlerini görüyoruz. Yunus'un bu yerleri görmesi veya en azından bu şehirler hakkında bilgi sahibi olması mümkündür.

Yunus meşrep itibarıyla bir Tapduk Emre müridi ve İslam mutasavvıftır.¹ O bir mutasavvıf olmasına rağmen klasik manada belli bir tekke, belli bir tarikat ve aktif anlamda şeyhlik yapmamıştır. Bazı eserlerde Yunus'un Tapduk Emre'ye intisap/biat etmesini Hacı Bektaş-ı Veli'nin tavsiye ettiği söylenir. Doğrusu Mevlâna için Şemsi Tebrizi (ö. 645/1247?) ne ise Yunus için de Tapduk Emre odur. Bu durumda Yunus'taki aşk fitilini Tapduk Emre'nin ateşlediğini söyleyebiliriz. Yunus'un çok gezen bir derviş olması hasebiyle başta Mevlâna, Hacı Bektaş-ı Veli, Geyikli Baba'nın (ö. 750/1349?) sohbetlerinden istifade etmesi, onlardan nasiplenmesi de mümkündür. Ancak Yunus'u çok kimselemlerle konuşması ve onların fikirlerinden istifade etmesi ve feyizlenmesinden hareketle Bektaşilik ile özdeşleştirmek doğru değildir (Gölpınarlı, s. XXX; Karakoç, 2012, 21; Yağmur, 14-15).

Yunus Emre Ahmet Yesevî (ö. 562/1167) geleneğine bağlı, İbn Arabî'nin (ö. 638/1240) “Varlığın Birliği” (vahdet-i vücud) doktrinini savunan, daha ziyade Mevlâna tesirleri altında yetişmiş, hatta onun insani görüşünü Farsça değil Türkçe dile getirmiş bir şair olarak görülmektedir (Gölpınarlı, 1971, 106). Bir başka deyişle Yunus'un sade bir dil ile ifade ettiği fikirler aslında Mevlâna'nın Farsça şiirlerinden başka bir anlam ihtiva etmez (Köprülü, 1999, 185).

Yunus, kültür dünyamızda sadece sufi kimliği ile müessir bir şahsiyet değildir. Nitekim Köprülü, Yunus'u yalnızca Tasavvuf/Tekke Edebiyatını değil Türk Edebiyatını da yakından etkilemiş ender şahıslardan biri olarak tanıtır (Köprülü, 1999, 185). Yunus Emre ana dili Türkçe ile bir halk ozanı olarak, söz ve şiirlerinde sürekli sevgi ve hoşgörüyü terennüm etmiş, uzlaşmacı ve evrensel görüşleri savunmuş, bu haliyle Türk edebiyatının bütün tarzlarını etkilemiş biridir. Banarlı'ya (ö. 1974) göre, Yunus'ta karşılıksız Allah ve Peygamber sevgisi yanında milli Türkçeye doğru ilk adım atılmış, onun yaşadığı çağda entelektüel olmanın alameti sayılan Farsça ve Arapça şiir yazma yerine, milli dil öne çıkarılmış, bu tarihe kadar ilmi eserlerini Arapça yazan edebiyatta Farsçayı kullananlar artık Türk diline dönmüşlerdir (Banarlı, 2008, 206). Bununla birlikte Yunus Osmanlı şairleri üzerinde en mües-

¹ XIII. Yüzyılda yaşayan Babâî-Haydarî dervîşi Tapduk Emre'nin doğum yeri ve kabrinin bulunduğu mekanlar hakkında farklı rivayetler vardır. Bunlar arasında Manisa/Salihli ve Ankara/Nallıhan öne çıkmaktadır. Ülkemizde yaklaşık on beş yerde ona makam izafe edilmektedir. Mustafa Tatçı'ya göre, Tapduk Emre kesinlikle Nallıhan/Emresultan köyünde doğmuş ve burada vefat etmiştir. Bazı araştırmacılar da bu görüşe katılmaktadır. (Bkz. Haşim Şahin, “Tapduk Emre”, DİA, c. XXXX, s. 12-13.)

sir şahsiyetlerin başında gelir. O nedenle Türkçenin mührü anlamına gelecek “Hâtem-i Lisân-ı Türk” olarak nitelendirilmeyi hak etmiştir (Kılıç, 2007, 79). Bu cümleden olmak üzere Yunus kendinden sonra gelen Aşık Paşa (ö. 733/1332), Hacı Bayram-ı Veli (ö. 833/1430), Kaygusuz Abdal (ö. 848/1444), Eşrefoğlu Rûmî (ö. 874/1469), Ahmed Sarban (ö. 952/1545), Üftâde (ö. 988/1580), Seyyid Seyfullah (ö. 1010/1602), idris-i Muhtefî (ö. 1024/1615), Aziz Mahmud Hüdâî (ö. 1038/1628), Akkirmânî (ö. 1062/1652), Oğlanlar Şeyhi İbrahim Efendi (ö. 1065/1655), Ümmi Sinan (ö. 1067/1658), Sunullah Gaybî (ö. 1074/1663), Niyaz-ı Mısırî (ö. 1105/1694) gibi pek çok sufîyi etkilemiştir (Köprülü, 344-348).

Yunus şiirlerinde Derviş Yunus, Dertli Yunus, Âşık Yunus, Kul Yunus, Koca Yunus, Biçare Yunus, Miskin Yunus gibi bazı nitelemeler kullanmıştır. Bunlar arasında en önemlisi Nezihe Araz (ö. 2009)’ın da dediği gibi Bizim Yunus’tur (Araz, 66).

Yunus Emre’nin tahsili, okur-yazar olup olmadığı konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Yunus’un Divanı ve Risalesinde geçen bazı ifadeler paradoksal bir durum arz eder. Örneğin ona ait;

“Ne ‘ilmüm var ne tâ’atüm ne gücüm var ne tâkatüm
Meger kıla ‘inâyetün yüzümüzi ak Çalab’um” (Tatçı,151)

dizelerinden hareket edildiği takdirde Yunus’un ilim tahsil etmediği sonucuna ulaşabiliriz. Ancak bize göre Yunus burada tevazu göstermektedir. Nitekim onun pek çok kez mütevazı bir tavır ve melâmeti davranışlar sergilediğini biliyoruz. Örneğin;

“Hırkam tâcum gözlerem fâsid işler işlerem
Her yanumdan gizlerem bin bir fâsid iş benüm” (Tatçı, 185)

“Yûnus sözün kime dirsın yâ kimün kaygusın yirsın
Nasîhat halka eylersin yâ özün neye tutmazsın” (Tatçı, 193)

gibi beyitler bu anlamı çağrıştırmaktadır. Bununla beraber Yunus’un hayatı iyi tetkik edildiğinde gerçeğe en yakın olanı onun iyi bir medrese tahsili almadığı, ancak tamamen de ilme bigâne kalmadığıdır. İçlerinde Aşık Çelebi (ö. 980/1572), Rıza Tevfik (ö.1949), Bursalı Mehmed Tahir, Hüseyin Vassaf (ö.1929) gibi kimselerin bulunduğu bazı yazarlar onun hiç okuma-yazma bilmediğini ve ümmî olduğunu, buna karşın İsmail Hakkı Bursevî (ö.1137/1725), Abdülbaki Gölpinarlı ve Faruk Kadri Timurtaş (ö.1982), Cahit Öztelli gibi araştırmacılar onun az veya çok bir medrese eğitimi aldığı, hatta bu tahsilini Konya’da tamamladığını belirtmektedirler (Gölpinarlı, 1992, 67; Timurtaş, 1972, 15). Bu arada “Ol dost bana ümmî dimiş hem adımı Yûnus komış” (Tatçı, 136) diyen Yunus’un ümmîliğinin Hz. Peygamberden kinaye bir ümmîlik olduğunu görenler de vardır (Komisyon, 2006, IX, 3944-3950; Karakoç, 2012, 27-28).

Yunus Emre’den günümüze intikal eden iki eser vardır. Bunlardan biri *Divan*, diğeri *Risale-i Nushiyye*’dir. Bu eserler birer şiir kitabıdır. Divan’ında değişik nüshalar dikkate alındığında 1200-1300 kadar mısra mevcuttur. Bu eserin son kısmı hariç bütün ilahiler gazel şeklinde kaleme alınmıştır. Divanda 360 kadar ilahi ve nefes toplanmıştır. Şiirlerinin temel birimi beyit, biçimi ilahi şeklinde-

dir. Risale-i Nushiyye ise mesnevi şeklinde kaleme alınmış bir tasavvufi nasihatnamedir. 65 yaşları civarında kaleme aldığı bu eserde sembolizm hâkimdir. Kavramlar soyut olup teşhis sanatıyla işlenmiş ve didaktik bir karakter arz etmektedir. Burada daha çok, akıl ve inanç, nefsin hilelerinden bahsedilmektedir. Yer yer ayetlerden iktibaslar yapılmış ve tasvirlerde bulunulmuştur. Bazı rivayetlerde ise Yunus'un üç bin kadar şiir yazdığı ancak şiirlerinin Molla Kasım adında bir zahit tarafından İslam'ın zahirine aykırı bulunduğu gerekçesiyle yırtılıp suya atıldığına yer verilmektedir (Araz, 78). Nitekim Yunus;

“Derviş Yunus bu sözü, eğri büğrü söyleme
Seni sigaya çeker, bir Molla Kasım gelir” (Toprak, 2006, 92)

diyerek bu duruma netlik kazandırmıştır.

Yunus ilahilerini aruzla ve daha çok hece vezniyle yazmıştır. (Timurtaş, 37). Bu ilahilerinde ana tema olarak ilahi aşk, varlık, yokluk, hayat, ölüm, ruh, nefis, kanaat, sabır, cömertlik, dünyanın geçiciliği, insan sevgisi, hoşgörü gibi konuları ele almıştır. Şiirlerinde geçim kaygısı, aile endişesi, mal-mülk sevgisi ve dünyevi temayüle rastlanılmaz. Yunus'un şiirlerinde İslami/tasavvufi bir duyuş, duruş ve düşünüş hâkimdir. Onun savunduğu tasavvufi ahlakta öncelikle herkesin Kuran'ın öğretilerine göre yaşaması, hadislere uyması, İslam'ın zahiri şartlarına riayet etmesi tavsiye edilmektedir. İslam'ın zahiri hükümlerine riayet etmenin yanında, zor ve çileli olmakla birlikte bir tarikata girmeyi, bir şeyh-i kamilе bağlanmayı, mâsivadan ilgiyi kesmeyi, böylece marifet ve hakikate ulaşmayı öğütlemektedir.

Yunus Emre'nin dostluk, kardeşlik, yardımlaşma, dayanışmayı öğütleyen ve güçlü bir lirizmle beslediği şiirleri asırları aşarak günümüze kadar gelmiş ve halk tarafından benimsenmiştir. Söz ve şiirleri muhteva itibarıyla İslami/tasavvufi motifler taşıırken, dil tamamıyla millîdir. Bu haliyle Yunus'un eserlerinde değindiği konuların anlaşılır olması, sadece entelektüellerin dikkatini çekmemiş, bilakis halkın tamamını ilgilendirmiştir. Yunus'un fikirleri, şiir ve kişiliği üzerine günümüz sanat dünyası da ilgi göstermiş, Adnan Saygun tarafından *Yunus Emre Orotoryosu* bestelenmiş (1946), Necip Fazıl tarafından *Yunus Emre* adıyla bir tiyatro eseri (1969) kaleme alınmıştır. Nezihe Araz şairin hayatını *Dertli Dolap* (1961) adıyla romanlaştırmış, Özdemir Bırsel *Yunus Emre* adıyla bir film (1974) çalışması yapmıştır (Yağmur, 23). Yine Yunus'un halk tarafından benimsendiği, Türk Tasavvuf Musikisinde güfteleri en çok bestelenen şahıs olmasından, yine Süleyman Çelebi'nin (ö.1422?) mevlidinden sonra en fazla okunan dini değerdeki eserlere sahip bulunmasından anlaşılmaktadır (Özelli, 69). Hatta bu bağlamda Yunus'un;

“Mal sahibi mülk sahibi
Hani bunun ilk sahibi
Mal da yalan mülk de yalan
Var biraz da sen oyalan”

rubaisi insanlar arasında adeta atasözü haline gelmiştir.

Yunus Emre'nin vefatına gelince; Divan'ın sonunda yer alan "Vefat-ı Yunus Emre, Müddet-i ömr 82, sene 720," kaydına göre (Gölpınarlı, XXVII, Timurtaş 14) 1320/1 yılında vefat etmiştir. Ancak Yunus'un vefat yılından daha çok tartışılan konu, vefat ettiği yer ve kabrinin bulunduğu mekânlardır. Ülkemizde nasıl ki Üveys el-Karânî (ö. 37/657); Râbia el- Adeviyye (ö. 135/753); Sarı Saltuk (ö. 680/1281?) gibi sevilmiş sufilerin pek çok yerde makamları varsa, Yunus Emre'ye de değişik yerlerde makamlar tahsis edilmiştir. Aslında bu bile halkın onu ne kadar çok sevdiğini ve kendilerinden biri olarak gördüklerini ifade etmektedir. Yunus'a ait olduğu varsayılan Anadolu'daki muhtelif kabirler hakkında detaylı çalışmalar yapılmış, Yunus'un Eskişehir'den başka yaklaşık on kadar yerde kabrinin bulunduğu dair iddialar ileri sürülmüştür.² Bunlar arasında Karaman (Özteleli, 44) ile Eskişehir/Sarıköy (Günümüzde burası Mihallıççık/Yunus Emre Beldesi diye geçer.) diğerlerine göre daha fazla öne çıkmaktadır. Kabrinin Eskişehir'de bulunduğu dair kanaat, Abdurrahman Câmî (ö. 898/1492)'nin *Nefehatü'l- Üns* adlı eserini tercüme eden Lami Çelebi (ö. 938/1531)'nin "Kütahya suyu üzerinde Sakarya Nehrinin karıştığı yerin yakınında" ifadesinden kaynaklanmaktadır (Câmî, 2008, 842-843). Keza Taşköprizâde (ö. 968/1561) *Şakaik-i Nu'maniyye*'de, Şemseddin Sami (ö. 1904), *Kamusu'l-A'lam* adlı eserinde benzer ifadeleri kullanırlar. Buradan hareket eden Köprülü ve Gölpınarlı gibi bazı ilim adamları mezarın Eskişehir/Sarıköy'de olduğunu iddia ederler.

Netice itibariyle, Yunus Emre'nin doğum yeri, yılı, vefatı, mezarı, bazı şiirlerin ona ait olup olmadığı gibi hususlarda yürütülen araştırma ve tartışmalar daha uzun süre devam edecek gibidir. Ancak bu konu doğrudan çalışmamızı ilgilendirmediği için şimdilik biz bu kadar bilgiyle yetinmek istiyoruz. Bununla birlikte bir gerçeğin altını çizmekte yarar vardır: O da Mevlâna'ya atfedilen, "Bizim mezarımızı yerde aramayın, biz ariflerin gönlündeyiz" sözünün Yunus için de geçerli olduğudur. Nitekim bu gerçeği bir diğer ilim adamı F. Kadri Timurtaş, "Yunus Türk milletinin kalbinde yatmaktadır" sözüyle betimlemektedir (Timurtaş, 18).

3. Yunus Emre ve Hümanizm

Konu insan ve hoşgörü olunca, üstelik bunlar evrensel bir çağrının parçası kılınca Yunus zaman zaman hümanizm ile özdeşleştirilmiştir (Maraş, 29-38). Hâlbuki hümanizm sözlüklerde "beşeriyete ibadet mezhebi" olarak tarif edilmektedir. Buna göre hümanizm; akıllı insan varlığını tek ve en yüksek değer kaynağı görmekte, bireyin yaratıcı ve ahlaki gelişiminin, doğaüstü alana hiç başvurmadan, doğal yoldan gerçekleşebileceğini belirtmektedir. Yine hümanizm, insanlık sevgisini en yüce amaç ve olgunluk sayan, insan özgür ve etkinliğini ön plana çıkaran ve özünde ateizmi barındıran felsefi bir ekoldür (Komisyon, 1974, 388; Cevzici, 1999, 431-432). Bu tariflerden hareket edildiğinde Yunus'u hümanist şeklinde nitelendirmek gerçekçi bir yaklaşım olmasa gerektir. Nitekim Ahmet Yaşar Ocak;

² Bunlar arasında en tanınmış olanları şunlardır: Bursa, Sandıklı'nın Çayköy, Erzurum/ Tuzcu Köyü, Afyon/Emre Sultan, Tire, Sivas, Kırşehir, Bolu, Keçiözü, Uluborlu, Kula/ Emre Sultan köyü, Aksaray/ Tapdık köyü ve Karaman (Bursalı M. Tahir, I, 192-194; Kabaklı, 1987, 37; Yetim, 2005, 171-185; Erden, 1966, 183).

“Elif okuduk ötürü
Pazar eyledik götürü
Yaratılanı severiz
Yaratandan ötürü”

diyen bir Yunus’u ilahi aşktan bağımsız, üstelik her mısraında Allah aşkını terennüm eden biri olarak onu nasıl Allah sevgisi olmadan insan sevgisini önceleyen biri olarak görebiliriz diyerek onun hümanist şeklinde nitelendirilmesini doğru bulmaz (Ocak, 2012, 103). Bu bilgiler ışığında Yunus Emre’ye yaklaşıldığında onun hümanist şeklinde algılanmasını sağlayan kayda değer bir veri yoktur. O, şiir ve davranışlarında hiçbir zaman din ve kutsala karşı lakayt bir durumun içinde olmamıştır.

“Yunus’un dinini terk edip kendisine sevgiyi din edindiğini” söylemek eğer kasıt değilse bir cezalet ürünü olmalıdır. Her sufi gibi Yunus önemine binaen, “şeriat-tarikat-marifet-hakikat” kavramlarını birbirinin mütemmim cüzü şeklinde telakki etmektedir. Yunus Emre çağdaşı Mevlâna gibi sabit ayağını Kur’ana koyan, seyyar ayakla dünyayı dolaşan ve bununla 72 milleti gezen bir pergele benzer. Yunus şiirlerinde insanı merkeze alan, ancak kaynağını insandan almayan bir anlayışın temsilcisidir. Nitekim “Yunus’un sözi şi’irden ammâ aslı (dur) kitâbdan” (Tatçı, 110; Kılıç, 2007, 80) mısrası buna işaret etmektedir.

“Müslüman’ım diyen kişi
Şartı nedir bilse gerek
Tanrının buyruğun tutup
Beş vakit namaz kılsa gerek “
“Her kim bu sözden almadı biş vakt namâzı kılmadı
Bilün Müsülmân olmadı ol Tamu’ya girse gerek” (Tatçı, 108; Öztelli, 196)

sözleriyle Yunus’u dinini iyi yaşamaya gayret eden bir Müslüman olarak görüyoruz.

“Evvel bize vacip budur
Eyi hulk u amel gerek
İslam adı konucağız
Yoldaşımız iman gerek” (Tatçı, 110; Öztelli, 201)

mısralarından hareketle Yunus’a bir isim bulunacaksa buna Müslüman sufi demek yeterli olsa gerekir.

Yunus sürekli şiir ve sözlerinde her şeyden önce Allah sevgisine atıfta bulunan ve ilahi aşk merkezli bir düşünce yapısına sahip mutasavvıftır. Hatta Yunus, Ebüssuûd Efendi (ö. 982/1574) fetvalarına da konu edinilen, bu açıdan şiirlerinde gayri şer’i ibareler vardır diyerek meclislerde dahi okunmasını sakıncalı gösteren (Öztelli, 1965, II, 16) bir dizesinde;

“Cennet cennet dedikleri birkaç köşk birkaç huri,
İsteyene ver sen anı, bana Seni gerek seni

...

Sofilere sohbet gerek, ahilere ahret gerek

Mecnunlara Leylî gerek, bana Seni gerek Seni” (Tatçı, 312; Toprak, 2006, 114)

demektedir. Bir başka dizelerinde;

“Yûnus sen kendini görme
İbâdet kıl mahrûm kalma
Gayrısına gönül virme
Allah sevgisi var iken” (Tatçı, 194-195)

ifadesiyle tanrı aşkını her şeyden önde tutan bir anlayışa sahiptir. O, “Her kancaru bakdumısa hep görünendür cümle Hak” (Tatçı, 101), sözüyle “Yüzünüzü nereye çevirerseniz Allah oradadır.” (Bakara, 115) ayetinden mülhem vahdet-i vücudcu bir yaklaşımla, yegâne varlığı Allah, O’nun dışındaki tüm varlıkları yadsıyan bir halet-i ruhiyeye sahiptir. Bütün bunlarla yetinmeyen Yunus Emre:

“Mecnuna sordular, Leyla nic’oldu,
Leyla gitti adı dillerde kaldı.
Benim gönlüm şimdi, bir Leyla buldu
Yürü Leyla ki ben Mevla’yı buldum.” (Tatçı, 2005, 84)

diyerek mecazi ve insani aşkın geçiciliğine, tanrı aşkının ise kalıcılığına inanmaktadır. Buradan hareketle N. Sami Banarlı, Yunus’ta insan sevgisi/ilahi aşk bağlamında bu konuya açıklık getirerek şöyle der: “Yunus’un mensup olduğu düşünüş ve inanış sistemine göre bütün insanlar, bütün yaratılmışlar büyük Yaratıcıdan akseden nurun zerreleridir. Allah’ı alınız, ne kâinat, ne ışık ne de insanlık kalır” (Banarlı, 192).

Öyleyse Yunus’u hümanist olarak görenlerin kaynağı nedir? Diye konuya yaklaşıldığında, kanaatimizce bunun nedeni Yunus’un şiirlerinde çok sıkça söylediği³ “72 millet”⁴ sözü, insana olan aşırı sevgisi gibi bazı yaklaşımlardır. Yunus’un istiğrak halinde terennüm ettiği;

---

³ “72 millete birliğiyle bakmak”, “72 millete hak demek”, “72 millete kurban olmak”, “72 milletin sözünü bilmek”, “72 milletin ayağını öpmek”, “72 millet elin yüzün yumaz değil”, “72 dil seçmek” gibi.

⁴ Aslı Arapça olan “millet” kelimesi bu dilde “din” manasına gelmektedir. Gerek İslam’ın ana kaynağı Kur’an, gerekse Hz. Muhammed’in bu kelimeyi hep din anlamında kullandığı görülmektedir. Kur’anın Türkçe meallerinin nerede ise hepsi buna uyarak millet kelimesini din olarak tercüme etmiştir. Buna göre millet, bir dine bağlı topluluğun daha çok “dini geleneği”ni belirtmektedir. Aslında Osmanlı döneminde de bu kelime “din” anlamına kullanılmıştır. Nitekim 1876 Kanun-i Esasî’de (Anayasa) de aynen kullanıldığını görmekteyiz. Şemseddin Sami’nin Kamus-i Türkî’inde din ve millet aynı anlamda kullanılmıştır. (Çantay, 1984, c.1/37.) Gölpinarlı millet ile dinden ziyade İslam mezheplerinin kastedildiğini söyler. (Gölpinarlı, age, s.468; Banarlı, s.41) Gölpinarlı’nın bu yaklaşımı Yunus’un İslamiçi mezheplere hoşgörülü yaklaşılması gerektiğine dair fikriyle mutabık gözükmektedir.

“Din ü milletden geçer ışk eserini tuyan
Mezheb ü dîn mi seçer kendüyü yoga sayan
âşıkları sorarsan bî mezheb ü bî- millet
Yolda kaluptur sakın gece vü gündüz sayan” (Tatçı, II, 248 -249)

dizelerindeki zahiri anlamı dikkate alanlar “Yunus’un kendi dinini terk edip sevgiyi kendine din edindiğini”(Eyüpoğlu,1972, 53.) söyleyerek ona hümanist bir imaj çizerler. Ancak bütün bunlar parçacı bir yaklaşımın ürünüdür. Hâlbuki Yunus’un yaşadığı sırada Müslümanlarda mezhep kavgası had safhadadır. Farklı mezhep ve meşrepteki tüm insanlara bu gözle bakılmadığı takdirde aralarındaki ihtilafı gidermek ve kardeşliği sağlamak mümkün değildir.

Netice itibarıyla, Topçu (ö. 1975)’nun Mevlâna için söylediği sözü (Topçu, 2001, 118) Yunus için de söyleyebiliriz. Buna göre Yunus hangi cephesiyle ele alınırsa alınsın, o bir velidir, dindardır ve bir İslam mutasavvıfıdır. Yunus Emre’yi İslam, Müslümanlık, Kur’an, Hz. Muhammed (as) ve mescitten tecrit ederek tanımlamak doğru değildir. Ayrıca onu konumu gereği dini ve kutsal değerleri reddeden bir düşünce hümanizm ile özdeşleştirmek hiç de objektif bir yaklaşım değildir.

4. Yunus Emre’de İnsan Algı ve Anlayışı

Yunus Emre’nin insan algı ve anlayışı şiirlerinde referans aldığı İslam’ın ana kaynağı Kur’an ile şekillenmiştir. Kur’an’ın ifadesine göre, Allah insanı “ahsen-i takvim” (Tîn, 4) üzere yaratmış ve “eşref-i mahluk” diye nitelendirmiştir. (İsrâ, 70.) Mutasavvıf Molla Câmî (ö.898/1492)’nin de dediği gibi Allah diğer tüm varlıkları tek elle yaratırken, insanı “iki eliyle yaratmış” (Sad, 75) ve belli bir merhaleden sonra onu “ilâhi nefha” (Hicr, 29; Sad, 72.) ile şereflendirmiştir.⁵ Nihayet insan yeryüzüne Allah tarafından “halife” kılınmıştır (Bakara, 30). Ne var ki Kur’an, insanla ilgili anlatılan bütün bu müspet taraflar yanında, aynı zamanda onun açgözlü, geçici hazlara düşkün, zayıf, umutsuz, unutkan, kibirli, aceleci, aciz, zalim, cahil, nankör, gözü doymaz gibi nice zaafarla yüklü olduğunu belirtir (Meâric, 19-21; Fecr, 16, 20; Nisa, 28; Nahl, 4; Ahzâb, 72). Yine insan kendini yaratandan müstağni görünce sapıtır (Alak, 6,7).

Bu durumda Allah’ın varlıklar içerisindeki “şaheser”i diyebileceğimiz insan, Yunus Emre’nin görüşlerine temel teşkil etmiştir. Yunus, Risale-i Nushiyye’sinin hemen başında önce insanın yaratılış serüvenine dikkat çekmektedir:

⁵ Bu, Adem’in şahsında tüm insan türü için geçerlidir. Ancak müfessirler bu beyanı ontolojik bir olgu şeklinde değil “Beytullah” terkinde olduğu gibi şereflendirme amacına mahsus daha çok mecazi anlamlar. Aksi halde lafzi yorum olursa bu durum Hıristiyanlıktaki Hz. İsa için söylenen “Ruhullah” tehlikesine götürür derler. Buna rağmen sufiler bu ayetteki ruh üflenmesini insanda ilahi veçheden bir pay şeklinde yorumladıkları için mütekellim ve müfessirlere göre insana daha fazla kutsiyet atfederler.

“Padişahın hikmeti gör neyledi
Od u su toprak u yile söyledi
Bismillah deyüp getürdi toprağı
Ol arada hazır oldu ol dağı
Toprağ ile suyu bünyâd eyledi
Âna Âdem demeği âd eyledi” (Gölpınarlı, 3).

Yunus bu sözleriyle Allah’ın insanı ateş, toprak ve rüzgâra emrederek besmeleyle yarattığını ve ona Âdem adını uygun gördüğünü beyan etmektedir. Böylece Yunus o dönemler için kullanılan ve evrenin unsurları olarak bilinen dört temel kavram “anasır-ı erbea”nın (toprak, ateş, su, hava) insanın karakterini oluşturduğuna dikkat çeker. Ancak Yunus’un asıl vurgulamak istediği husus bu değildir.

“Bu vücûdun ser-mâyesi od u su toprak u yildür
Her biri aslına gider gâfil olmak nendür senün” (Tatçı, 118)

Yunus bu dizeleriyle insanı insan yapan asıl öze vurgu yaparak bunun beden değil ruh olduğunu söyler. O bu bağlamda, kemik ve deriden oluşan tenin mutlak zata perde olduğuna, beden (insanın) ölümlü, buna karşın ruhun ölümsüzlüğüne inanır.

“Ten fanidür can ölmez, gidenler gene gelmez
Ölür ise ten ölür canlar ölesi değil
Kogıl ölüm endişesin âşıklar ölmez bakiydir
Ölüm aşkın nesidir çünkü nur-ı ilahidir”(Toprak, 2006, 144; Gölpınarlı, 79, 80; Tatçı, 28, 126).

Yunus Emre bu ve buna benzer pek çok şiiriyle insanın kendisini Yaratandan azade görmesini yadırgamakta, her halükarda insanın faniliğine dikkat çekerek, baki ve yegâne varlığın Allah olduğu gerçeğine atıfta bulunmaktadır.

Derviş Yunus tüm söz ve davranışlarında, hangi din ve ırka mensup olursa olsun Yaratandan bir parça olarak gördüğü insanı arıtmaya, arındırmaya, iyileştirmeye, birleştirmeye, sevgi ve ilahi aşka davet eder. Bir başka ifadeyle o, diğer varlıklarda münferit ve dağınık biçimde bulunan Allah’ın isim ve sıfatlarının tam olarak insanda tecelli ettiğine inanır. Nitekim tasavvuf klasiklerinde çokça zikredilen “Allah Âdemi kendi suretinde yarattı” (Aclûnî, I, 379; Buhari, “İstizan” 1; Müslim, “Birr”, 115) ifadesinden yola çıkan bazı sufiler bu haberle insanda yaratıcıdan bir paye görürler. Bundan böyle insan sadece reel dünyanın unsurlarından oluşmuş bir varlık değil, metafizik ve ulûhiyet alanından da pay taşıyan bir varlıktır. Gerek ayette beyan edilen “Adem’e ruh üflenmesi”, gerekse bu hadisten hareket eden mutasavvıflar, bunları sadece Adem’in şahsı ile sınırlı kılmayıp, tüm insan soyu için geçerli görmektedirler. Yunus’un da mensup olduğu tasavvufi düşüncede insan mikro kozmos ve âlemin prototipi olarak nitelendirildiği için varlığın özü, Tanrının kâinata, yani makro kozmik âleme bir tecellisidir.

Bu cümleden hareketle, Yunus Emre’nin de kendisinden feyz aldığı Mevlâna insanı “Ey Tanrı kitabının örneği insanoğlu! Ey şahlık güzelliğinin aynası mutlu varlık! Her şey sensin. Âlemde ne

varsa, senden dışarıda değil. Sen her ne ararsan kendinde ara, çünkü her varlık sendedir.” (Mevlâna,1986, No: 1382.) şeklinde tanımlamaktadır. Yine Mevlâna ile paralel düşünceye sahip Şeyh Gâlip (ö.1214/1799)’in;

“Hoşça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen,
Merdüm-i dîde-i ekvân olan âdemsin sen!” (Şeyh Galib, 1971, 10)

sözleri tasavvuf kitaplarında sıkça yer almaktadır. Mevlid yazarı Süleyman Çelebi (ö. 825/1422)’nin;

“Hak teâlâ çün yarattı Âdemi
Âdem ile kıldı müzeyyen âlemi”

dizeleri de aynı tespiti yapmaktadır.

Öyleyse tasavvufta insan sevgisi, insanları eşit görme ve herkese hoşgörülü davranma sadece Yunus ile başlayıp ve onunla biten bir olgu değildir. İslamiyet herkesi aynı ortak atanın Âdem ve Havva’nın çocukları olarak görmektedir. Bu çalışmada isimleri geçen Anadolu’da yetişmiş pek çok mutasavvıf da buradan hareketle, ellerinden geldiğince bu dünyada herkesi sevmeye ve kucaklamaya çalışmışlar, ahiretteki hallerinde ise Allah’ın adaleti ve özellikle merhametiyle muamele edeceğine inanarak herkesi mümkün mertebe kurtuluş dairesi içinde görmek istemişlerdir. Çünkü tasavvuf erbabı insanı ilahi tecellinin yeryüzündeki gölgesi, yaratılmışlar silsilesinin en üstün varlığı olarak tasavvur etmektedir. Cüneyd-i Bağdâdî (ö. 298/910)’ye atfedilen, “Allah’a giden yol mahlûkatın nefesi kadardır” (Attâr, 2009, 201) sözü, tevhide mugâyir olmadığı sürece herkesin kendine göre bir haklılık payının bulunduğuna işaret etmektedir. Böylece Allah’a giden yol oldukça geniş tutulmuştur. Nitekim bu gerçek Kur’anda, “Eğer Rabbin dileseydi bütün insanları tek bir inanç üzerinde birleştirdi” (Yunus, 10/99) şeklinde yer almaktadır.

Ancak Yunus Emre’nin insan ve insan sevgisine yaptığı vurgu, diğer pek çok sufiye oranla daha baskındır. Yunus ontolojisinde özne nesneden önce gelir. Ona göre evren yaratılmadan önce insan vardı ve bu insan Allah’ın zatından uzakta değildi.

“Yog idi hem levh u kalem
Ne on sekiz bin alem
O demde Havva u Adem
Ne ad u ne sanda idi.” (Öztelli,163)

Yunus insancıldır, insana büyük değer atfeder ve insana hoşgörülü yaklaşılmasını salık verir. Yunus’a göre “kin” olan yerde “din” olmaz. Kindar kişi iyi bir dindar değildir.

“Giderdim gönülden kini kin tutanın yoktur dini” (Gölpınarlı, 181)
“Ki din tûtanların Siccîn nesidir
Ye kibr û kîn olıcak din nesidir.” (Gölpınarlı,16)
“Adımız miskindir bizim
Düşmanımız kindir bizim
Bir kimseye kin tutmayız
Kamu alem birdir bize” (Tatçı, 270; Özteli, 2010,132; Çubukçu, 12).

Yunus Emre'nin insan algısında hiç kimse Allah'ın birliği dışında tasavvur edilmez. "Birlikdedür varumuz biz bir olduk kamumuz" (Tatçı, 339) diyen Yunus'a göre, hangi din, ırk, cinsiyete sahip olursa olsun, insan önemsenmeli ve öncelenmeli, kusurları örtülmeli, hataları hoş görülmelidir. "Dövene elsiz, sövene dilsiz" (Toprak, 2006, 104; Tatçı, 87) olan Yunus, "Kim bize taş atar ise güller ana nisar olsun" (Toprak, 2006, 76; Tatçı, 13, 307) diyecek kadar affedici bir yapıya sahiptir. Yunus'un aşağıdaki dizeleri kişinin kendisine yapılmasını istemediği şeyin ötekine de yapılmaması gerektiğini ima eder. Herkesi tek olan Tanrı'nın farklı renklerdeki kulları olarak tasavvur eden Yunus;

"On sekiz bin âlem halkı cümlesi bir içinde
Kimse yok birden ayrı söyleyen dil içinde
Cümle bir onu birler, cümle ona giderler
Cümle dil onu söyler, her bir tebdil içinde" (Tatçı, 248; Öztelli, 112)

"Sen sana ne sanırsan ayrığa da onu san,
Dört kitabın ma'nisi budur eğer var ise" (Tatçı, 243; Gölpınarlı, 374,409)

manzumeleriyle tüm insanlara hüsnü zan beslenmesini, mümkün merteye hep iyi taraftan bakılmasını önermektedir. Yunus bir başka şiirinde;

"Cümle yaratılmışa, bir göz ile bakmayan
Şer'in evliyasıysa hakikatte asidir." (Toprak, 2006, 91; Tatçı, 25)

der. Nitekim o bir sözünde; "Biz kimse dinine hilaf demezüz" (Toprak, 2006, 79; Tatçı, 18) (Tatçı,90) derken, bir diğer sözünde, "Bir kimsenün devletine ta'n idüben biz gelmezüz" ifadesini kullanır. Aynı zamanda bu durum Kur'an da net bir biçimde yer almaktadır. Zira Kur'an, "Allah'tan başkasına tapanlara sövmeyin; sonra onlar da bilmeyerek Allah'a söverler. Böylece biz her ümmete kendi işlerini cazip gösterdik. Sonunda dönüşleri rablerinedir. Artık O ne yaptıklarını kendilerine bildirecektir." (Enam 6/108) diyerek insanların kutsalına saygı gösterilmesini emreder. Bu haliyle gerçekten Yunus, günümüz "Temel Hak ve Hürriyetler" cümlesinden sayılan "Din ve Vicdan Özgürlüğü"nü'nün asırlar önce tercümanlığını yapmış biri olarak görülmelidir.

Yunus sözleriyle düşmanları barıştırmayı, dostları kavuşturmayı amaçlar. Tanrıyı insana, insanı tanrıya yaklaştırmak ve yakınlaştırmak ister. Bunun için önce insanın kendisini tanımasını şart koşar. Yunus'un şiirleri genelde her din mensubuna, özelde hangi mezhep, meşrep ve tarikattan olursa olsun Müslümanların yaşayanlarına öğüt, ölenlerine ağıt niteliğindedir:

"Aşksuzlara virme öğüt öğüdünden alur degül
Aşksız âdem hayvân olur hayvân öğüt bilür degül
Eksük olman ehillerden kaçā görün câhillerden
Tanrı bîzâr bahillerden bahil dîdâr görür degül" (Tatçı, 125)

Dinler veya dindarlar arası diyalogun önem bulduğu bu çağda, asırlar önce sınırlar ötesini aşan bir eda ile;

“Degülem kâl ü kâlde yâ yitmiş iki dilde
Yad yok bana bu ilde anda bilişüp geldüm” (Tatçı,1,144)

diyerek Eskişehir’den tüm insanlığa seslenen bizim Yunus;

“Gelin tanışık edelim, işin kolayın turalım
Sevelim sevillelim, dünya kimseye kalmaz” (Gölpınarlı, 383)

dizeleriyle savaşız, garazsız bir dünya istemektedir. İnsanları sahip oldukları din, ırk, cinsiyet, örf-adet, kültür ve medeniyetleri nedeniyle dışlamayan Yunus, “Beri gel barışalım, yâd isen bilişelim” demek suretiyle herkesi tanışmaya ve kaynaşmaya çağırır.

“Ben gelmedim dava için, benim işim sevi için
Dostun evi gönüllerdir, gönüller yapmaya geldim” (Toprak, 2006, 150; Tatçı, 142)

sözleriyle Yunus’un maksadı kimseye kavga etmek değildir. Bilakis onun gayesi insanları sevmek ve Allah’ın evi olarak gördüğü gönülleri tamir etmektir:

“Aksakallı pir hoca, hiç bilmez ki hal nice
Emek vermesin hacca bir gönül yıkar ise
Gönül Çalabın tahtı, Çalab gönüle bahtı
İki cihan bedbahtı, kim gönül yıkar ise” (Tatçı, 243; Toprak, 2006, 164; Gölpınarlı, 374, 409).

Yunus’un insan algısında sürekli kendisini öne çıkaran ve haklı gören, buna karşın ötekileri hor ve hakir addeden bir ruh hali yoktur.

“Senin ben demekliğin manide usul değil
Bir kapı kullarına şaşu bakmak yol değil”

...

Yetmiş iki milletin hem ma’suku oldurur
Aşığı ma’sukundan ayırmaklık fâl değil”

...

Tehî görme kimseyi hiç kimsene boş değil
Eksiklik ile nazar erenlere hoş değil” (Gölpınarlı, 387, 388; Tatçı,130).

İşte Yunus’u evrensel yapan ve insanı kılan bu söylemleridir. Bu durumda Yunus Emre, sadece Müslümanların değil, tüm din mensuplarının, hatta ateistlerin bile kendileri için onda bir parça görmelerine, şiirlerini okurken rahatlamalarına zemin hazırlamaktadır. Bir başka ifadeyle Yunus bu haliyle herkesin kendi bulunduğu yerden bakınca görebildiği ender bir şahsiyettir. Şüphesiz onun kinsiz, nefretsiz, savaşız bir dünya çağrısı yapmasında onu yetiştiren bu dinin, onu besleyen Anadolu toprağının ve Anadolu kültürünün gücünü ve büyüklüğünü de unutmamak gerekir.

5. Sonuç

Yunus Emre sanatı sanat için değil sanatı halk için yapan, söylediklerini anlaşılır bir tarzda ifade eden, sade, samimi, mütevazı bir Anadolu halk şairi ve İslam mutasavvıfıdır. Yunus Emre’nin insan anlayış ve algısında olumlu ve iyimser bir imajı vardır. Yunus’u okurken, karşımızda sade, masum,

gözleri şefkat ve sevgi dolu bir dervişin ilahi bir lisanla terennüm ettiğini duyarız. Ruhunu eski bir tanıdık gibi bize açan bu derviş, Hakka karşı hitaplarında, feryatlarında sadelikle, samimiyetle haykırır, ağlar. Onda yapmacık tavırlar, gösteriş ve merasim yoktur. (Köprülü, 333.)

“Yunus’un neşrettiği tasavvufi ahlak, evvela herkesi Kur’an ve hadise uymaya, şer’i esaslara en ufak teferruatına kadar riayet etmeye davet eder. Tarikatta bu makama erenler için artık insanlar arasında iyi- fena, Müslim- Mecusi gibi ayrılıklar olmaz.” (Köprülü, 301-303.) Başta Yunus Emre olmak üzere tasavvuf erbabının insanı Yaratandan ötürü sevmeye ve sayılmaya layık görmesi, günümüzün çatışmacı, menfaatçi, faydacı, hazcı ve bencilliği öncelemiş ruh yapısına karşı bir çare olarak görülmelidir. Onların tasvip ettiği mistik gelenek, insanlığın içinde bulunduğu bunca sorunun çözümüne katkı sağlayacak niteliktedir. Özellikle Yunus’un asırlar önce söylediği bu mesajlar günümüz medeniyetler çatışmasını körükleyen bir zihniyete, dünya-perestliğe, sömürüye, savaşa ve gözyaşına sebep olanlara bir hatırlatmada bulunmaktadır:

“Bu dünyâya kalmayalum
Fânîdür aldanmayalum
Bir iken ayrılmayalum
Gel dosta gidelüm gönül” (Tatçı, 128)

Yunus Emre içte ve dışta, doğuda ve batıda, Müslüman, gayri müslim herkesi diyaloga, sevgiye, hoşgörüyü, uzlaşmaya, tahammüle davet etmektedir. Nitekim onun Eskişehir’deki mezarında yazılı dizesi bir hakikatin altını çizmektedir: “Sevelim sevelelim, bu dünya kimseye kalmaz!”

Kaynaklar

- Acûnî, İsmail b. Muhammed, (1933).** Keşfu’l- Hafa, c. I-II, Beyrut: Daru ihya-i turasi’l- arabiyye.
- Akpınar, Y. (1991).** “Azeri Edebiyatında Yunus Emre”, Uluslararası Yunus Emre Sempozyum Bildirileri, 7-10 Ekim s. 285-300.
- Araz, N. (1966).** Anadolu Evliyaları, İstanbul: Atlas Yayınları.
- Attar, F. (2009).** Tezkiretü’l-evliyâ, Şam: Daru’l- Mektebi.
- Avşar, Z. (2013).** Nasihatler Kitabı, Ankara: Sistem Ofset.
- Banarlı, N. S. (2008).** Tarih ve Tasavvuf Sohbetleri, İstanbul: Kubbealtı Yayınları.
- Câmî, Abdurrahman, (2008).** Nefehâtü’l-üns ve hadarâtü’l-kuds, ter. Lamî Çelebi, haz. S. Uludağ, M. Kara, İstanbul: Marifet Yayınları.
- Cevizci, A. (1999).** Felsefe Sözlüğü, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Çantay H. B. (1984).** Kur’an-ı Hakim ve Meali Kerim, İstanbul: Çantay Matbaası.
- Çubukçu, İ. A. (1999).** “Yunus Emre ve Din Felsefesi”, AÜİFD, 50.Yıl Özel Sayı, s. 1. Ankara: İlahiyat Fakültesi Yayınları.

- Dikmen, F. (2013).** Yunus Emre, Ankara: Tutku Yayınları.
- Erden, F. (1966).** “Yunus Emre Mezarları, Makamları veya Başka Yunuslar”, Ankara: Türk Yurdu Dergisi, c. V, S. 319, s. 183.
- Eyüpoğlu, S. (1972).** Yunus Emre, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Gölpınarlı, A. (2011).** Yunus Emre, Hayatı ve Bütün Şiirleri, İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Gölpınarlı, A. (1992).** Yunus Emre ve Tasavvuf, İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Gölpınarlı, A. (1971).** “Mevlâna-Yunus Uluslar arası Yunus Emre Semineri”, Bildiriler, İstanbul.
- Kabaklı, A. (1987).** Yunus Emre, İstanbul: Türkiye Edebiyat Vakfı Yayınları.
- Karakoç, S. (2009).** Mevlâna, İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Karakoç, S. (2012).** Yunus Emre, İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Kılıç, M. E. (2007).** Sufi ve Şiir, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Komisyon, (2006).** Türkiye Edebiyatçılar ve Kültür Adamları Ansiklopedisi, ed. İ.Şık, Ankara: Elvan Yayınları.
- Komisyon, (1974).** TDK Türkçe Sözlük, Ankara: Bilgi Basımevi.
- Köprülü, F. (1993).** Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Köprülü, F. (1999).** Edebiyat Araştırmaları, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Maraş, İ. (2005).** “Yunus Emrenin Hümanist Yorumcuları”, Ankara: Dini Araştırmalar Dergisi, c.VIII, S. XXIII, ss. 29-38.
- Mevlâna, (1954).** Fih i Mâfih, çev. M. Ülker Tarıkâhya, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Mevlâna, (1990).** Mesnevi, çev. V. İzbudak, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Mevlâna, (1986).** Rubâiler, ter. N. Gençosman, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Muzbeği, İ. (1991).** “Yugoslav Türk Halk Şiirinde Yunus Emre”, Uluslararası Yunus Emre Sempozyum Bildirileri, 7-10 Ekim, ss. 277-284.
- Ocak, A.Y. (2012).** Türk Sufiliğine Bakışlar, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Öztelli, C. (1965).** “Şeyhülislam Ebus Suud Efendi'nin Fetvalarında Yunus İlahileri”, Emre Dergisi, c.II, s. 16.
- Öztelli, C. (2010).** Yunus Emre Bütün Şiirleri, İstanbul: Özgür Yayınları.
- Şahin, H., (2011).** “Tapduk Emre”, DİA, c. XXXX, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları.
- Şeyh Gâlib, (1971).** “Tercî-i Bend”, Şeyh Gâlib Divanı'ndan Seçmeler, Haz. A. Gölpınarlı, 1.baskı, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

- Tatçı, M. (1991).** Yunus Emre Divanı, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Timurtaş, F. K. (1972).** Yunus Emre ve Divanı, İstanbul.
- Topçu, N. (2001).** İslam ve İnsan, Mevlâna ve Tasavvuf, İstanbul: Dergah Yayınları.
- Toprak, B. (2006).** Yunus Emre Divanı, Eskişehir: Odunpazarı Belediyesi Yayınları.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988).** Osmanlı Tarihi, c. I-VI, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Yağmur, S. (2013).** Yunus Emre Divanı, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Yetim, F. (2005).** "Yunus Emre'nin Kabri ile İlgili Görüşler Üzerine", Eskişehir: ESOGÜ SB Dergisi, Haziran c.VI, S.1, ss. 171-185.